

prof. dr. Radivoj Radić

SIMA ĆIRKOVIĆ

(1929.-2009.)

Svi koji se bavimo poviješću svjesni smo da su smrću akademika Sime Ćirkovića historijska znanost, a pogotovo proučavanje srednjeg vijeka, pretrpjeli nenadoknativ gubitak.¹ Za njega se može reći da je u našoj sredini bio jedan od rijetkih, danas možda i jedini povjesničar svjetskog formata. Nema sumnje da je Ćirković, nenametljivo i podalje od žiže javnosti, obilježio jednu epohu u razvoju ne samo srpske, nego i balkanske medievistike. Pretežno se bavio poviješću srednjovjekovnih država Srbije i Bosne, ali podjednako mjerodavno i povjesnicom jadranskih gradova, jugoistočne Europe, Bizanta, općenito mediteranskog svijeta. Naša historiografija okrenuta srednjovjekovlju teško može imati boljeg, vjernijeg i posvećenijeg zaposlenika od prof. Ćirkovića.

Sima Ćirković rođen je u Osijeku 29. siječnja 1929. godine. Osnovnu školu pohađao je u Somboru, a gimnaziju prvo u Beogradu u godinama njemačke okupacije (1941.-1944.), a onda u Somboru (1945.-1948.). Studij povijesti na Filozofskom fakultetu u Beogradu upisao je 1948., a diplomirao je 1952. godine. Poslije kratke službe u Državnom arhivu u Zrenjaninu i Narodnoj biblioteci u Beogradu, izabran je za asistenta u Istorijskom institutu u Beogradu 1955. godine. Doktorsku disertaciju *Herceg Stefan Vukčić Kosača i njegovo doba* obranio je 1957. godine. Ubrzo je izabran za asistenta, a potom i docenta za povijest naroda Jugoslavije u srednjem vijeku na Filozofskom fakultetu u Beogradu (1957.), čime je počela njegova duga i uspješna sveučilišna karijera. U zvanje izvanrednog profesora izabran je 1963., a redovni profesor postao je 1968. godine. Bio je prodekan (1964.-1966.) i dekan (1974.-1975.) Filozofskog fakulteta. Umirovljen je 1994. godine, a preminuo 14. studenog 2009. godine.

Unatoč bolesti koja mu posljednjih godina nije davala mira, a koju je podnosio ustrajno i stoički, ostao je aktivan gotovo do posljednjeg trenutka. Samo dan prije

smrti predsjedao je jednoj sesiji znanstvenog skupa posvećenog 550. godišnjici pada Smedereva i propasti srpske srednjovjekovne države (1459.) koji je održan u Srpskoj akademiji znanosti i umjetnosti (SANU).

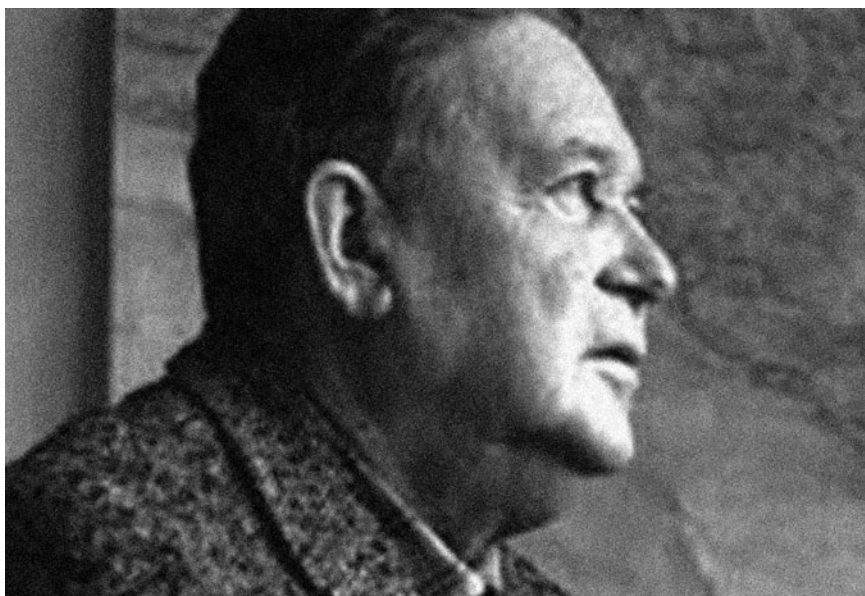
Izvanredno poznavanje većine jezika na kojima su nastajali povijesni izvori u srednjem vijeku (latinski, grčki, staroslavenski, starotalijanski), kao i nekoliko modernih jezika, predstavljali su neophodan oslonac za njegova istraživanja. Izvornu podlogu za svoje mnogobrojne radove našao je i u arhivima Dubrovnika, Venecije, Hilandara i Budimpešte.

U Ćirkovićevu slučaju željezna se logika kritičkog povjesničara, udružena s nevjerojatnom memorijom, na najbolji način stopila s velikom učenošću, erudicijom bez premca, kao i akribijom koja ne poznaje nijednu pukotinu. Ogromno obrazovanje, usuđujem se dodati mu pridjev „renesansno“, ne samo iz povijesti i njezinih graničnih disciplina, nego i iz ostalih humanističkih i društvenih znanosti, omogućilo mu je da proučava najrazličitije segmente srednjovjekovne povijesti. Gotovo da nije bilo teme kojom se on nije mogao potpuno mjerodavno baviti. O tome na najbolji način svjedoči nekoliko stotina jedinica njegove bogate znanstvene bibliografije koje obuhvaćaju knjige, radove u stručnoj periodici, članke u zbornicima sa znanstvenih skupova, poglavlja i šire cjeline u kolektivnim djelima ili enciklopedijske odrednice. Ćirkovićeva istraživanja odlikuju tematska raznovrsnost, metodološka inovacija i dragocjen smisao ne samo za povijesne razvodnice, nego i običnu ljudsku svakodnevicu. Mnogi njegovi radovi nose epitet pionirskih, a istovremeno je dao neizmjeran doprinos nekim od najvažnijih i vrlo proučavanih tema srednjovjekovne povijesti.

Na nas koji smo s njim surađivali i bili zadivljeni njegovim poznavanjem izvora i literature, a i dubokim poniranjem u srž historijskih pojava ili povijesnih procesa, poseban dojam ostavljalo je njegovo „razumijevanje“ srednjeg vijeka. Zbog toga nam se ponekad činilo kao da je prof. Ćirković na neki čaroban način dio svojeg života proveo u srednjem vijeku, pa mu je otuda sve bilo jednostavno i jasno. On je o najzamršenijim i najzagonetnijim medievističkim pitanjima raspravljao suvereno i uvjerljivo, sa svojevršnom lakoćom koja je na njegove studente, kolege i suradnike ostavljala vrlo snažan dojam.

Kada se govori o intelektualnom profilu povjesničara, najčešće se govori o tome jesu li više skloni analizi ili sintezi. Akademik Ćirković bio je podjednako uspješan u jednom i u drugom. Na jednoj strani imamo desetine rasprava u kojima se bavio pojedinim temama, uvijek donoseći nove rezultate, a na drugoj nekoliko izvanrednih sinteza koje rječito govore o autoru širokog raspona i sveobuhvatnog pogleda na povijest. Neke od njegovih najvažnijih studija, njih tridesetak, pretežno usmjerenih na općenitije teme iz društvene povijesti, sakupljene su u knjizi *Rabotnici, vojnici, duhovnici. Društva srednjovjekovnog Balkana* (1997.).

Još kao mlad znanstvenik napisao je dvije danas već klasične knjige o povijesti Bosne, već spomenutu doktorsku dizertaciju *Herceg Stefan Vukčić Kosača i njegovo doba i Istoriju srednjovjekovne bosanske države* (obje objavljene 1964.). Velik broj radova iz ovog područja donio mu je ugled najboljeg poznavatelja povijesti Bosne u srednjem vijeku. Slično je bilo i po pitanju srpske srednjovjekovne države, a dragocjen doprinos dao je u I. i II. knjizi *Istorija srpskog naroda* (1981., 1982.) gdje je bio autor dvadesetak poglavlja. Bio je jedan od autora *Istorije Crne Gore*, knj. II, tom 1-2 (1970.), a u suradnji s I.



Božićem, M. Ekmečićem i V. Dedijerom objavio je knjigu *Istorija Jugoslavije* (Beograd, 1972.) koja je doživjela izdanja na engleskom (New York, 1974.) i kineskom (Peking, 1984.). Za III. knjigu *Istorija Evrope*, koja je na talijanskom objavljena u Torinu 1995. godine, Sima Ćirković napisao je jedan pregled srednjovjekovne prošlosti Zapadnih i Južnih Slavena. Za treći svezak *Priručnika evropske privredne i društvene istorije*, koji je izdan u Stuttgartu 1986. godine, Ćirković je napisao odlomak o istočnim područjima Jugoslavije. Vrlo je važna i njegova sinteza *Srbi u srednjem veku* koja je prvotno objavljena na talijanskom (Milano, 1992., 1994.), a zatim prevedena na francuski (Pariz, 1992.) i ruski (Moskva, 1996.). Kod nas je izdana 1995., a drugo izdanje pojavilo se 1997. godine. Naravno, nikako ne treba zanemariti više desetina odrednica koje je napisao za najugledniji leksikon posvećen srednjem vijeku (*Lexikon des Mittelalters*, I–VII, Zürich – München 1977.–1995.).

Čini se kako je u suvremenoj srpskoj historiografiji jedino Sima Ćirković mogao napisati povijest Srba koja bi obuhvatila čitavu njihovu povjesnicu, od doseljavanja na Balkanski poluotok, u prvoj polovici VII. stoljeća, do raspada Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, ranih devedesetih godina XX. stoljeća, dakle u širokom vremenskom luku od gotovo četrnaest stoljeća. Radi se o knjizi *Srbi među evropskim narodima* koja je sastavljena za kolekciju *Narodi Evrope*, glasovite izdavačke kuće „Blackwell Publishing“ iz Oxforda (2004.). Srpsko izdanje pojavilo se također 2004., hrvatsko 2008., rusko je upravo izašlo iz tiska, dok je slovensko u pripremi.

Devedesetih godina prošloga stoljeća S. Ćirković je u suradnji s R. Mihaljčićem priredio dvije voluminozne knjige: *Enciklopediju srpske istoriografije* (1997.) i *Lexikon srpskog srednjeg veka* (1999.), danas nezaobilazne priručnike za sve istraživače srpskog

srednjovjekovlja. Jedan je od autora kapitalne knjige *Staro srpsko rudarstvo* (2002.), a s B. Ferjančićem objavio je knjigu *Stefan Dušan kralj i car: 1331–1355* (2005.).

Sima Ćirković bio je jedan od autora i dao je velik doprinos u monografijama posvećenim kako pojedinim manastirima, kao što su npr. Studenica (Beograd 1986.) ili Pečka patrijaršija (Beograd 1990.), tako i starim gradovima – Bar, Budva, Šabac, Valjevo, Golubac, Smederevo, Sremska Mitrovica, Sombor i drugi.

U njegovu velikom znanstvenom opusu nije izostalo ni objavljivanje i komentiranje pojedinih povijesnih izvora: na svjetlo dana iznio je čitav niz srednjovjekovnih povelja i drugih dokumenata, znalački je pisao komentare za neke važne, ali i kontroverzne izvore (*Kraljevstvo Slovena* Maura Orbina), dao je veliki prilog šestom svesku *Vizantijskih izvora za istoriju naroda Jugoslavije* (prijevod i komentar odlomaka iz povijesnih djela Nićifora Grigore i Jovana Kantakuzina – zajedno s B. Ferjančićem). Priredio je nova izdanja nekih već klasičnih djela naše medievistike koja su izišla iz pera Stojana Novakovića, Mihaila Dinića i Ivana Božića te ih opskrbio učenim i valjanim studijama.

Akademik Ćirković usputno se, ali jedini kod nas, bavio metodologijom i teorijom povijesti, a posebno „poviješću historiografije“. Riječ je o radovima koji su izlazili povremeno i različitim povodima, a sabrani su u knjizi *O historiografiji i metodologiji* (Beograd 2007.).

I naposljetku, no ne i na posljednjem mjestu, prof. Ćirković vrlo se uspješno okušao i u sastavljanju udžbenika i povijesnih čitanika za osnovnu i srednju školu. Desetine generacija učile su iz njegovih udžbenika za VI. razred osnovne škole i II. razred gimnazije.

Za njegov znanstveni rad nisu izostala ni priznanja. Dopisni član SANU postao je 1972., a redovni 1981. godine. Bio je član i drugih akademija (ANUBiH, JAZU, CANU, Europske akademije za povijest u Bruxellesu). Dobitnik je Oktobarske nagrade grada Beograda (1965.), Prosvetne nagrade (1972.), Sedmojulske nagrade SR Srbije za životno djelo (1982.), Ordena rada sa crvenom zastavom (1988.), Nagrade grada Beograda (2006.), Medalje „Konstantin Jireček“ Njemačkog društva za jugoistočnu Europu (2006.).

O Ćirkovićevu međunarodnom ugledu i raznovrsnoj suradnji s inozemnim znanstvenim ustanovama i asocijacijama govori i stalno članstvo u Međunarodnoj komisiji za slavenske studije (od 1975.), Međunarodnoj komisiji za povijest staleških ustanova (od 1975.), Međunarodnom odboru za povijesnu metrologiju (od 1977.) i, naročito, u Znanstvenom odboru Međunarodnog instituta za ekonomsku povijest u Pratu koji je utemeljio i do svoje smrti vodio Fernand Braudel, jedan od najvećih povjesničara XX. stoljeća.

Akademik Ćirković sudjelovao je na velikom broju međunarodnih znanstvenih skupova – kongresa, simpozija, konferencija, kolokvija. Među najvažnijima su XIV. međunarodni kongres povjesničara u San Franciscu (1975.), XVI. u Stuttgartu (1985.), IV. međunarodni kongres balkanologa u Ankari (1979.) i V. u Beogradu (1984.), kao i nekoliko sudjelovanja na zasjedanjima Međunarodnog instituta za ekonomsku povijest u Pratu (referate je izlagao 1978., 1980., 1984., 1986.). Sima Ćirković na nekoliko je njemačkih sveučilišta održao više pojedinačnih predavanja, a školske 1982./1983. godine kao predavač po pozivu gostovao je na Kalifornijskom sveučilištu u Los Angelesu.

Kada bismo ga ponedjeljkom u podne, u vrijeme kada je uobičajeno dolazio u svoju sobu na Filozofskom fakultetu, pitali za neki problem, najprije bi pogledao u stranu, a onda sasvim tiho izgovarao imena autora koji su se dotaknuli tog znanstvenog pitanja, navodio neke slabo poznate radove, stare i rijetke časopise, njihove brojeve, godišta – naravno nepogrešivo – a sve nenametljivo i usputno. Bio je vrlo blag i odmjeran, dosljedan i postojanih stavova, čovjek od integriteta, pristupačan, ali i neupitan autoritet. Nitko ga nije čuo kako povisuje glas, ali sve što bi rekao uvažavalo se i prihvaćalo bez pogovora. Siguran u to da izražavam najiskrenije uvjerenje nekoliko naraštaja povjesničara, kojima je prof. Ćirković istovremeno služio i kao nedostižan uzor i kao poticajan prijekor, naglašavam činjenicu da smo imali sreću da živimo, učimo i znanstveno stasamo u njegovo vrijeme.

BILJEŠKE

- 1 Uredništvo časopisa primilo je tekst u izvornom obliku na srpskom jeziku. Tekst je na hrvatski jezik preveo Krešimir Matešić. Slika na početnoj stranici preuzeta je s web adrese: http://bs.wikipedia.org/wiki/Sima_%C4%86irkovi%C4%87 (11.5.2011.).



Pro Tempore

Pro Tempore

ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI BROJ 8/9, 2010.-2011.

Pro Tempore

Časopis studenata povijesti
godina VII, broj 8-9, 2010-2011.

Glavni i odgovorni urednik
Filip Šimetin Šegvić

Počasni urednik
André Burguière

Uredništvo
Tomislav Brandolica, Marko Lovrić,
Andreja Piršić, Filip Šimetin Šegvić,
Nikolina Šimetin Šegvić, Stefan
Treskanica

Urednici pripravnici
Marta Fiolić, Kristina Frančina, Sanda
Vučićić

Redakcija
Tomislav Brandolica, Marta Fiolić,
Kristina Frančina, Marko Lovrić,
Andreja Piršić, Nikolina Šimetin Šegvić,
Filip Šimetin Šegvić, Stefan Treskanica,
Sanda Vučićić

Tajnica uredništva
Martina Borovčak

Recenzenti
dr. sc. Damir Agičić
dr. sc. Ivo Banac
dr. sc. Zrinka Blažević
dr. sc. Ivan Botica
Miodrag Gladović, d.i.e.
dr. sc. Borislav Grgin
dr. sc. Mirjana Gross
dr. sc. Željko Holjevac
dr. sc. Nenad Ivić
Branimir Janković, prof.
dr. sc. Bruna Kuntić-Makvić
mr. sc. Hrvoje Klasić
dr. sc. Isao Koshimura
dr. sc. Mirjana Matijević Sokol
dr. sc. Hrvoje Petrić
dr. sc. Radivoj Radić
Danijel Rafaelić, prof.
dr. sc. Drago Roksandić
dr. sc. Relja Seferović
dr. sc. Boris Senker
Marina Šegvić, prof.
dr. sc. Božena Vranješ-Šoljan

Lektura i korektura
Marta Fiolić
Ana Jambrišak
Vedrana Janković
Nikolina Kos
Marko Pojatina
Tihomir Varjačić
Tajana Vlaisavljević

Dizajn i priprema za tisak
Tomislav Vlainić
Lada Vlainić

Prijevodni s engleskog jezika
Tomislav Brandolica
Jelena Krilanović
Tina Kužić, prof.
Marko Lovrić
Marija Marčetić
Judita Mustapić
Andrea Pečnik
Marko Pojatina
Prijevodi s njemačkog jezika
Sara Katanec
Mirela Landsman Vinković
Azra Plićanić Mesić, prof.
Filip Šimetin Šegvić
Prijevodi s francuskog jezika
Marta Fiolić
Tea Šimičić
Marina Šegvić, prof.
Mihaela Vekarić
Prijevodi sa slovenskog i srpskog jezika
Krešimir Matešić
Prijevodi s talijanskog jezika
Marina Šegvić, prof.

Izdavač
Klub studenata povijesti - ISHA
Zagreb

Tisak
ZT ZAGRAF

Naklada
Tiskano u 300 primjeraka

ISSN: 1334-8302

Tvrđnje i mišljenja u objavljenim
radovima izražavaju isključivo stavove
autora i ne predstavljaju nužno stavove
i mišljenja uredništva i izdavača.

Izdavanje ovog časopisa financijski su
omogućili:
Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu,
DTM GRUPA d.o.o.,
NARCOR d.o.o.,
TRANSPORTI KRAJAN d.o.o.,
HEMA d.o.o.,
KEMOKOP d.o.o.,
EUROGRAF d.o.o.,
Privatne donacije: S. S., M. F., prof.
dr. Drago Roksandić, Marko Lovrić,
Filip Šimetin Šegvić, Nikolina Šimetin
Šegvić, Tomislav Brandolica.

Redakcija časopisa Pro tempore svim
se donatorima iskreno zahvaljuje na
financijskoj podršci!
Redakcija se također posebno
zahvaljuje gospodinu Zlatku Ožboltu,
dia na trudu i pomoći. Zahvaljujući
njemu, put do izdavanja ovog broja
bio je mnogo lakši. Gospodinu Zoranu
Ivankoviću isto tako dugujemo veliku
zahvalu što nam je izašao u susret
prilikom tiskanja časopisa.

Časopis se ne naplaćuje.

Adresa uredništva:
Klub studenata povijesti - ISHA
Zagreb
(za: Redakcija Pro tempore),
Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu,
Ivana Lučića 3, 10000 Zagreb

E-mail:
pt.redakcija@gmail.com
phillip.simetinsegvic@gmail.com